

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

МАНИПУЛАТИВНАТА СИЛА НА МЕДИИТЕ В
ПУБЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО И ПО-КОНКРЕТНО В
ИНЦИДЕНТА С МАКСИМ СТАВИСКИ

Цветелина Стоянова

Курсова работа по дисциплината "Социология на социалното регулиране"

Ръководител: ас. Петя Лазарова

Днес живеем във времето на т. нар. от Тофлър “трета вълна”, във времето на масовата Глобализация, в “постиндустриалната епоха”, във времето на високо-развитите технологии, за които няма непреодолими граници и непостижими цели, във времето на глобаните комуникации, даващи възможност за броени минути информацията за всяко събитие да достигне до всяка точка на земята. Сателитните комуникации скорострелно пренасят гласове, образи, данни, текстове до която и да е географска област. Информацията може да е в най-разнообразни форми: радио и телевизионни програми, телефонни и интернет съобщения, телефонни и интернет разговори, телефаксни съобщения, видео и аудио записи и т. н. Резултатът от глобаните комуникации е премахването на държавните и континентални граници – светът се стеснява и става по-отворен, а ние като негови жители, сме част от модерното информационно общество. “Тези медии действат като четвърта глобална власт.”

1

Средствата за масова комуникация в страните с демократично управление предлагат множество телевизионни канали и радио честоти, които от своя страна предоставят на медийните потребители възможността да направят своя избор сред голямо количество от програми, докато в държавите с тоталитарен режим това разнообразие е ограничено. “Демокрацията съдържа процедури, чрез които се постигат колективни решения, като се гарантират на заинтересованите страни максимална възможност за най-добри условия за участие.” Като един от минимумите, посочени от Джон Кийн са конституционалните гаранции за свободата на печата и на изразяването, “даващи възможност на хората, които се очакват да решават, да направят своя избор измежду реални алтернативи. Механизмите за предствителност са необходимо условие за демократичните процедури. Демокрацията е управление на публиките, които правят преценките си и и дават мненията си

1 Кийн, Дж., Обществени медии?, В: Медиите и демокрацията, ИК “Лик”, София, 1999г публично.”¹ Тези демократични свободи за печата и изразяването водят от една страна до огромно разнообразие от програми и информация изобщо, а от друга- до непрестанното търсене на сензацията от репортерите и журналистите, готови на всяка цена да я открият преди всички останали техни конкурети, напомнящо на ‘златната треска’. Така медиите непрестанно се конкурират помежду си в стража си да спечелят още един зрител. “Светът става гигантски наблюдател. Все повече се засилва убеждението, че онова, което за репортера е страхотна история, за жертвата му се превръща в гибелен пожар.”¹ Това твърдение се потвърждава в ситуацията, в която се намира българският спортист, станал двукратен шампион по фигурно пързаляне- Максим Стависки. Отразяването на новината за

катастрофата, предизвикана от сблъсък между джипа на превърналия се за много българи в кумир - Максим Стваиски и други два автомобила на 05. 08. 2007г., като водеща във всички български медии променя изцяло живота му. “Нямам вътрешна сигурност в живота си”² твърди спортистът в първата пресконференция след катастрофата, която дава на 18. 10. 2007г.

Разглеждайки този казус от българската реалност аз ще се опитам да защитя тезата, че медиите притежават силата да манипулират общественото мнение, което в българското публично пространство изпълнява осъдителна функция, преди съдът легитимно да е наказал закононарушителя. В този смисъл медиите оказват и влияние за по- бързото и по- ефективно действие на парвото като регулатор специално в случая с Максим Стависки, за разлика от случаите с всички останали граждани престъпили закона шофирайки в нетрезво състояние, сред които има и доста несанкционирани със законосъобразни наказания. “Аз станах поука за цяла България”² казва българския спортист. Така всъщност аз твърдя, че в българската реалност

¹ Кийн, Дж., Демокрация, рискове и превратности, В: Демокрацията и медиите, ИК “Лик”, София, 1999г.

² www.icidents.actualno.com/news

правно-наказателната система не работи като ефективно регулираща и наказваща институция. В аргументацията си ще включа оповестени в медиите катастрофи, причинени от пияни шофьори и ще акцентирам върху функциите, които изпълнява публично – известната личност и функциите, които изпълняват медиите.

С цел да има яснота в изложението ми ще дефинирам понятията, които използвам. Под обществено мнение разбирам “кумуникативен процес сред масите”², които представляват “абстрактен брой от индивиди, които получават впечатления си от масмедиите.”¹ То е “израз на възгледи, ценностни съждения или склонности на волята (Шефле).” Под медии разбирам всички средства за масово осведомяване- печат, радио, телевизия. Тяхна основна функция е обективно да информират гражданите за случилите се събития. Под правна система разбирам “обективизираната сложно структурирана система от диференцирани абстрактни формални правила за поведение, т.е. закони”², които се основават на институции и които регулират отношенията между гражданите в една държава. При определянето на понятието институция приемам за валидна дефиницията на Бъргер от “Покана за Социология” – тя задава процедурите, посредством които човешкото

поведение бива моделирано и принуждавано да се движи в коловози, смятани от индивидите за единствено възможните.

Световният успех на Максим Стависки и Албена Денкова носи известност на страната ни и предизвиква национална гордост у много българи, въпреки руския произход на Стависки. Присъствието му в медийното пространство като знаменитост му осигурява публичност, която му дава статут на знаменитост в световен мащаб. През миналата година двамата фигуристи

¹ Хабермас, Ю., 7-ма глава: Към понятието за обществено мнение, В: Структурни изменения на публичността, Издателство на СУ 'Климент Охридски', 1995г.

² Христов, И., Теоретичен модел за анализ на правото като социален регулатор, В: Право и модерност

са наградени от президента с орден "Стара планина" първа степен за изключителен принос за развитието на физическото възпитание и спорта на република България. Всяка поява на Максим в публичното пространство се отразява в средствата за масово общуване, от които "телевизията изглежда има най- директна връзка за комуникация с индивидите, тя може би е с най- голямо влияние" ¹, поради "непосредствеността и директността си" ¹, с които тя "въздейства много по-проникващо." ¹ Така масмедииите го снабдяват с популярност и го превръщат в център на вниманието на публиката, което притежава способността да прави звездите истински звезди. "Пред публиката на публичността се разиграва престижност." ² Един спортист се трансформира в идол за хилядите му почитатели благодарение на популярността си. Публично- известната личност, за да запази статута си на такава, се стреми да оправдава очакванията на постоянно наблюдаващата го публика. Той играе ролята, която обществото му е отредила. "Ролята е регулативен модел за външно видимо действие....Индивидът приема някаква роля и се идентифицира с нея." ³ Част от тази роля е и участието на Максим в редица рекламни кампании, една от които е тази за внимателно и трезво шофиране с лозунга- 'Ако си пил- слез, искам да стигна жив.' Всъщност тази кампания е един апел към всички шофьори за спазване на законовите норми, нещо което е нерелевантно на настоящата действителност в България. Стависки манифестира за придържане към ценности, които са илюзия в деформираното ни общество и по този начин запазва съществуването си като

публично-известен и отговарящ на изискванията, необходими за да е център

¹ Хабермас, Ю., 5-та глава: Социални изменения в структурата на публичността, В: Структурни изменения на публичността, Издателство на СУ 'Климент Охридски', 1995г.

² Хабермас, Ю., 6-та глава: Политическите изменения във функциите на публичността, В: Структурни изменения на публичността, Издателство на СУ 'Климент Охридски', 1995г.

³ Бъргър, П., 5-та глава: Социологическа перспектива- обществото в човека, В: Покана за социология, ИК "Лик", София, 1999г.

на публичността- поддържа "аурата на лично представения авторитет"¹ Уменията, талантът и постиженията му като фигурист, присъствието на изградения звезден образ на телевизионния екран резултира в реакцията на публиката, която му преписва извънвсекидневни качества и очаква от него достигането на труднопостижими цели. Според теоретичния модел на Вебер, почитателите на Максим Стависки го възприемат като харизматична личност, която е способна да преодолее всякакви препядствия, ако не в друго, то поне в спорта.

Изведнъж тази негова харизматичност се овсекидневява, звездният образ, изграден в масмедиите се превръща в звезден прах. 'Максим Стависки катастрофира край Приморско' е топ новината на шести август миналата година във всички медии. Максим нурашава законът, действие нетипично за една знаменитост и което продължава да му запазва статута в публичността, но не като харизматичния спортист, а като претсъпник. Слвата носи облаги, но и още повече отговорности. Известността изгражда съзнанието, че колкото очи са насочени към знаменитостта докато успява, толкова ще са и когато допусне грешка. Всекидневно законът за движение по пътищата се нарушава от много граждани, но доста по- рядко това се прави от световно известни личности, или поне по- рядко случаите за такива нарушения от 'звезди' се коментират в публичното и медийно пространство. Максим Стависки продължава да бъде в център на вниманието, което обаче е с отрицателен заряд. Медиите продължават да излъчват образа му, но не от леда, а от съдебната зала.

Катастрофи подобна на тази с последствия подобни на тези са извършени от обикновени хора доста пъти, но или не се отразени, или просто присъстват като една от поредните новини и никога не са били нито новината номер едно, сензацията, нито медиите са проследявали целия процес от евентуално повдигнатото обвинение до обявяването на присъдата. Запознавай-

¹ Хабермас, Ю., 6-та глава: Политическите изменения във функциите на публичността, В: Структурни изменения на публичността, Издателство на СУ 'Климент Охридски', 1995г.

с хрониката на тежките катастрофи в България от сайтът на БНТ давам следните примери: “на 12. 05. ‘07г. Тежка катастрофа карй гр. Златица отнема живота на трима младежи на 17, 19 и 20 години, лабораторните анализи доказват 1,81 промила алкохол в кръвта на шофьора”¹ ; “на 18. 06. ‘07г. Пиянна шофьорка убива трима младежи и ранява сина си, пробата за алкохол установява наличието на 2,88 промила”¹ ; “на 20. 06. ‘07г. 42- годишна британска гражданка е предизвикала катастрофа между селата Драгнево и Камен, шофирайки в пияно състояние с висока скорост, навлиза в насрещното движение и удря друг автомобил, полицаите не могли да вземат проба за алкохол, поради неадекватното й състояние”¹ ; “на 28. 11. ‘07г. 61-годишен мъж е прегазен последователно от два автомобила в гр. Пенник. Заподозряна е съдия, шофирала в пияно състояние. Лабораторните изследвания направени два пъти показват наличие на 3,08 промила алкохол в кръвта й.”¹ Това са само част от катастрофите, предизвикани от управление на автомобил в нетрезво състояние. Защо тогава средствата за масово осведомяване не запознават гражданите с всички тези катастрофи толкова подробно? Нали “демокрацията се нуждае от информирани граждани.”² Нали основна функция на масмедииите е да осведомяват обективно за всички случили се събития, вместо множеството от телевизионни канали да излъчват една и съща новина за водеща. Защо не се опитат да изготвена статистика за всички, шофирали в нетрезво състояние и за катастрофите предизвикани от такива шофьори, която да бъде публично съобщена? Защото: истинската “новина е онова, което някой някъде не желае да види отпечатано”³ или прочетено. Защото това е равнозначно на публично признание за нефункциониращ наказателен орган, какъвто е пътната полиция, за отсъствието на регулиране и санкциониране.

¹ www.infocenter.bnt.bg/content/view

² Кийн, Дж., Демокрация, рискове и превратности, В: Демокрацията и медиите, ИК “Лик”, София, 1999г.

³ Кийн, Дж., Обществени медии?, В: Медиите и демокрацията, ИК “Лик”, София, 1999г

“Медията като посредник никога не е само и единствено послание.”¹ “Не може да съществува наистина обективна новина. Дори разделяйки старателно коментар и новина, самият избор на новината и нейното страниране представлява елемент на скрита преценка.”

² Функцията на масмедииите в настоящото време на глобализация е обобщено от главния мениджър на Би Би Си, цитиран в книгата на Джон Кийн: “поставени сме тук очевидно, за да даваме на аудиторията това, от което според нас тя има нужда, а не онова, което тя иска.

За съжаление много малко са хората, които знаят от какво имат нужда.”³ Всъщност се оказва, че медиите отделяйки толкова много ефирно време на делото срещу Максим Стависки предизвикват огромен зрителски интерес дори и на тези, които не са му почитатели и най-различни коментари в публичното пространство. Новината се превръща в сензация едва след като давайки й огромна гласност, тя е привлякла вниманието на хиляди зрители, а още повече, че новината, съдържаща отрицателно съобщение винаги привлича повече публика. Средствата за масова комуникация произвеждат най-различни възгледи, съждения и настроения в границите на българската публичност, т.е. манипулативната сила на тяхната непосредственост и директност резултира в създаването на общественото мнение. Това обществено мнение е с различно съдържание при различните зрители. Разглеждайки механизма на комуникация – от една страна излъчването на новината, структурирана като съобщение по телевизионите канали, радио честотите и в печатните издания, и от друга страна нейното възприемане от потребителите на медийните продукции-ще установим, че съществува възможност съобщенията да се възприема по- различен начин от различните потребители според тезата на Умберто Еко. В цялата верига на ко-

¹ Кийн, Дж., Демокрация, рискове и превратности, В: Демокрацията и медиите, ИК “Лик”, София, 1999г.

² Еко, У., За печата, В: Пет морални есета, ИК “Лик”, София, 1999г.

³ Кийн, Дж., Дерегулация, В: Медиите и демокрацията, ИК “Лик”, София, 1999г

муникация най – важната характеристика е кодексът, който е “една предварително определена система от вероятности”¹ и съгласно кодекса, с който различните зрители и слушатели възприемат съобщението се изменя и неговия смисъл. “Съобщението е с празна форма, на която получателят може да даде различни значения, в зависимост от кодекса”¹, с който го тълкува. “Севът на масовите комуникации е пълен с несъответствия в тълкуванията, дори тази промяна в тълкуванията е един постоянен закон.”¹ В този смисъл съобщението за катастрофата, предизвикана от Максим Стависки, при която загива един човек се възприема по различен начин и води до различни обществени мнения в публичното пространство. Разглеждайки различни форуми се информирах за това разнообразие от тълкувания. Една част от публиката е на мнение, че Максим няма да бъде осъден или дори и това да се случи, че няма да бъде справедлива присъдата, друга част го нарича убиец, трети – се насочват към страданията, които е причинил на семействата на загиналия в катастрофата Петър Петров и ранената Михаела Горсова. Други получатели на съобщението, смятат, че вина имат и катаджиите спрели и предупредили фигуристът преди

пътното транспортното произшествие, а има и такива, които отказват да го тълкуват и просто са на мнение, че е талантът му не трябва да се похабява в затвора. Публиката дава старта на публичното осъждане на Максим Стависки преди да е внесено обвинението и преди да е започнало делото. Разнообразието от осъдителните мнения е факт, но съща така е на лице и фактът, че те са резултата от непрестанното даване на информация в ефира на новините и други репортажи. А според Умберто Еко в есето му “За печата”, медиите като четвъртата сила, могат да повлияят върху останалите три власти само, чрез създаването на общественото мнение. Точно това се случва – наказателно-правната система функционира по- ефективно и бързо, за да приключи делото срещу Максим Стависки в сравнение с други случаи. Силата на медиите освен, общественото мнение, да манипулират и

¹ Еко, У., За една семиотична партизанска война, В: сп. Философия, бр.3, 1991г.

съдебна институция. Кратка хронология на делото: на 04 септември ‘07г. Окръжната прокуратура в Бургас повдига обвинение срещу спортиста за предизвикване на пътното транспортно произшествие по непредпазливост с причиняване на смърт на един човек и тежка телесна повреда на втори, след употребата на алкохол, което количество според лабораторните анализи е 1,2 промила; на 20 ноември ‘07г. тя внася в съда обвинителния акт , на 10 януари ‘08г. делото е отложено за 30 януари. За да отдиференцирам по- бързото съдебно производство при това дело ще сравня тази хронология с хода на действията предприети от съдебната институция при други катастрофи. Случаят с пияната шофьорка обезглавила трима младежи, с 2,88 промила в кръвта: катастрофата става на 18. юни ‘07г., ход на делото се дава на 14. декември ‘07г., т.е. близо 5 месеца след инцидента, докато при Максим това се случва в рамките на 3 месеца; делото срещу нея още не е приключило. 61-годишният мъж, прегазен два пъти на 28. ноември ‘07г. - първия път от съдия, с 3,08 промила алкохол в кръвта и все още не е повдигнато обвинение срещу нея. Катастрофата край Бяла на 07. декември 06г. при която загиват 18 души и 11 са ранени и която е предизвикана при удар на камион в автобус от градския транспорт: на 02. март ‘07г. прокуратурата внася обвинителния акт срещу шофьора на камиона в съда; на 26 март ‘07г.се дава ход на делото и едва на 16. декември ‘07г. върховния касационен съд произнася присъдата си, т.е. чак след една година и девет дни Синан Алиев, шофьора на товарния автомобил получава наказанието си. Случай за катастрофа обявена на 13. януари ‘08г. със следното заглавие: “пиян шофьор уби човек и избяга”¹ , който се издирва; този дори не е наказан. Съществуват и други прецеденти в историята на правно- наказателната система, които доказват мудността и неефективността ѝ.

Конкретния казус с Максим Стависки е свидетелство и за неизпълнението на регулативна и наказателна функция от пътната полиция, защото фигуристът твърди, че преди да стане пътното транспортно

¹ www.news.bg

прозишествие, той е бил спрян от служителите на КАТ, които само устно са го предупредили, че шофирането при употреба на алкохол е нарушаване на закона. Пътна полиция не действа, не е ефективна. Тези, които трябва да наблюдават за спазването на законовите норми, сами ги нарушават. Имената

на двамата служители не са оповестени в медиите и никой публично не е осведомил, че те се приведени под отговорност за извършеното от тях нарушение. Следователно законът се спазва само от определени граждани, без към тях да са включени самите му представители, а правно-наказателната система работи по-ефективно при конкретни прецеденти.

Медиите в България селективно избират събитията и начините, по които да ги отразяват в репортажите си. “Онези, които контролират разпространяването на информацията, предварително определят кои идеи официално ще получат ‘входна виза’ за ‘пазара на мненията’.”¹

Оказва се, че демокрацията в българската реалност е в криза, тя се е превърнала в един блян, че институционалните гаранции за демократичните права и свободи в настоящето българско общество са само привидни. “Демократичните идеи днес напомнят на бездомен пияница, скитащ се с несигурна стъпка.”² Демокрацията в българската държава се нуждае от реструктуриране на всички нефункциониращи институции. Средствата за масова комуникация в една държава, в която демократичните механизми ефективно действат, “трябва да се използват в името на ощото благо и да са притежание на всички граждани, а неда носят облаги на частни лица”³ Демократичните права и свободи са легитимни за всички граждани на едно общество, когато изграждащите го индивиди разполагат с тях, без да ги нару-

¹ Кийн, Дж., Демокрация, рискове и превратности, В: Демокрацията и медиите, ИК “Лик”, София, 1999г.

² Кийн, Дж., Демокрация, рискове и превратности, В: Демокрацията и медиите, ИК “Лик”, София, 1999г

³ Кийн, Дж., Обществени медии?, В: Медиите и демокрацията, ИК “Лик”, София, 1999г.

шават и институциите наказват прилагайки съответно отговарящия закон на даденото нарушение.

България от една година е държава- членка на Европейския съюз, но все още е много далече от европейските стандарти : “ Европейският съвет по транспортна безопасност публикува сравнителни данни (през откомври ‘07г.). Страната ни се нарежда на шесто място сред всички 27 страни по брой загинали на 1 мил. жители, нещо повече България е една от само петте държави, в които жертвите от катастрофи през 2006г. са се увеличили в сравнение с предишната година.”¹ За да отговаря България на европейските стандарти и да бъде реално членството ни в съюза е необходимо отношенията в българското общество да се регулират от функциониращи институции, които от своя страна да осигоряват реален достъп на всички български граждани до всички демократични свободи и права.

¹ www.capital.bg

Използвана литература:

- Кийн, Дж., Дерегуляция, Обществени медии?, Демокрация, рискове и превратности, В: Медиите и демокрацията, ИК “Лик”, София, 1999г.
- www.icidents.actualno.com/news
- Хабермас, Ю., 5-та глава: Социални изменения в структурата на публичността, 6-та глава: Политическите изменения във функциите на публичността, 7-ма глава: Към понятието за обществено мнение В: Структурни изменения на публичността, Издателство на СУ ‘Климент Охридски’, 1995г
- Христов, И., Теоретичен модел за анализ на правто като социален регулатор, В: Право и модерност
- Бъргър, П., 5-та глава: Социологическа перспектива- обществото в човека, В: Покана за социология, ИК “Лик”, София, 1999г.
- www.infocenter.bnt.bg/content/view
- Еко, У., За печата, В: Пет морални есета, ИК “Лик”, София , 1999г.
- Еко, У., За една семиотична партизантска война, В: сп. Философия, бр.3, 1991г.
- www.news.bg
- www.capital.bg